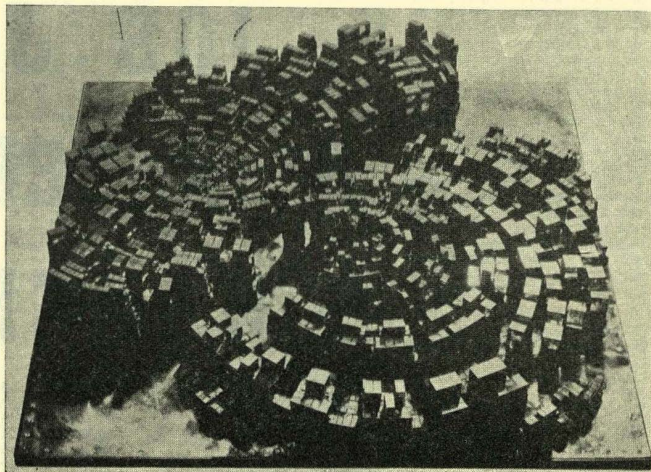

vladimir milarić

SLUČAJ POEZIJE ZA DECU

ZOLTAN KEMENJ Površina, Švicarska

Deteta savremenog sveta ima neobičnu sudbinu. Poezija za decu ima ono što joj je najneophodnije: odista impozantnu publiku, kakvu nemaju ni stadioni. Ova poezija ima autentičnu publiku: u osnovama dečje psihe leži metafora, u bistrini dečjeg oka leži želja za čuđom, u biću je deteta potreba za igrom. Publika o kojoj je reč nema predrasuda, što je, za mene, najveći dobitak.

Kritika¹⁾ smatra da u poeziji za decu nema neophodnih kvalifikativa da bi se ova pisana produkcija mogla razmatrati sa estetičkih stanovišta. Kako ima svoju veoma brojnu publiku a priori, jer je svojim bićem unapred određena za spontanu i masovnu potrošnju kod dece, zadatak kritike, kako sledi iz konkretne kritičke situacije kod nas, ne može biti u tome da preporučuje nešto, što se samo od sebe spontano ostvaruje. U tom pogledu kritici se ne bi moglo oporiti, da pri takvom uzimanju stvari ne previda jedna nepromišljenost: izlazi da se ovoj poeziji ne mogu postavljati estetička pitanja, pa prema tome bolje je ćutati. Međutim, čitava zbrka leži u tome što se poeziji za decu spremaju i postavljaju neodgovarajuća pitanja.

Čini se da poezija za decu i jeste i nije poezija. Masovnost i popularnost ove poezije jeste društveni afirmativ, ali tu često, kako znamo iz ostalih umetničkih područja, ima podvala, pa stoji sumnja da je velika popularnost znak umetničke nemoci. Ovu, ustalo, osvedočenu sumnju ne bih mogao da uzvaim u odnosu na poeziju za decu i njene konzumente, jer u razlozima za popularnost kića i popularnost poezije za decu postoje bitne razlike.

Sramota je, ali potreba da se dokazuje zašto poezija za decu ima plemenitu popularnost, a ne laku popularnost kića. Poezija za decu jeste samo čudo otkrivanja stvari, onaj elementarni preobražaj stvarnosti koji se događa u samom oku deteta, na granici duše i sveta. Poezija za decu ima manje vanpoetskih namera od bilo koga vida poezije. Ona je elementarna poezija, prapocetak govora umetnosti reči, ali se u njemu arhaična forma i davnasnji impuls uskladjuju sa „većtom svežinom sveta“. Poezija za decu ne menja svet, kako se to pripisuje ozbiljnoj poeziji sa infinitezimalnim razlozima, ona je prirodni izraz većitog radanja u svetu. Svi aforizmi o tome šta izražava poezija, ako ne obilaze smrt, ne obilaze ni radanje. Ako se ovoj reči oduzmu metafizička ili u solidnijem tumačenju temporalna značenja, ona označava predmetnost poezije za decu. Ona je izvor poezije i jedino moguće stvarno ovaploćenje poezije: govor prvokoica koga zbujuju pitanjem o tome šta je ličivo, nije drugo do nerazvijeni oblik poezije. Prvokoica odgovara Livada, a je bila zelena, pa se niko nije ništa blesao. Taj isti prvokoica ne sluša govor poezije u trenucima kada ga govori, u stanjima gole ka-

tarze, kako to čini prvospomenuti čitalac, koji je predmet našeg poređenja.

Deteta je prirodni konzument poezije, između govornog lica u poeziji i obračajnog lica ne postoji onaj kineski zid zbog koga je obećano umiranje umetnosti. Deteta, što je značajna psihološko-estetička činjenica, osvaja svet na poetski način. Herbert Rid ima jednu izvanrednu primedbu o tome da je osnova vitalnog razuma „metafizička aktivnost kojoj imaginacija daje energiju i efikasnost“. Deteta vrši korespondenciju sa pesmom u raspoloženoj poverenja, a ne transformacije duhovnog sveta, kako biva kod odraslog čitaoca. Ono bezmalo sa poezijom tako intimno kao u životu na nekom dovoljno udaljenom mestu kada se dogovara o akciji. Problem zamenjivanja stvarnosti kod deteta — čitaoca gotovo i ne postoji. Sve dakle govori u prilog tvrdnji da je dete prirodni konzument poezije.

Time, međutim, nismo pokazali potrebu živog kritičkog odnosa prema poeziji za decu. Postoji jedan odlučujući faktor. Igre vije, žmure, kaubojka — glasnije zovu od pesama. Razloga ima mnogo, od tehničkih (problem slova) do psiholoških (nezaposlena čula). Prirodni konzument poezije prema tome mora da se privede preko jedne prirodne teškoće; i pesma je mora staviti pred dete na način koji će osigurati interes.

Detetu, prirodnom konzumentu poezije, mora se poezija predstaviti. Događaji koji prate ovu predstavu su nepotrebno spektakularni: čitav jedan vatromet želja, ciljeva, namera, putokaza i preporuka.

Kritika može da ima zadatak u tome što će u ovim događajima pokazati na jedini govor poezije, jer se u buci glasovi ne razaznaju. Potrebno je poeziju obraniti. Dvoje jakih je ugrožavaju: pedagoški utilitarizam i invazija „pevača za decu“. Ovo dvoje imaju svoju demagogiju: eto praktične koristi od poezije! Kritički zadaci su, kako se vidi, književne prirode, odbrana je poezije za decu neophodna i nasušna potreba, pošto se na svim planovima izrazilo ističu vanknjiževni aspekti: stvaralački čin zamenjuje se konstruisanom poetizacijom didaktičkih ideja, čudu elementarnog pogleda pretpostavlja se cirkus umornog iskustva, posrednika interpretatora zamenjuje posrednik ilustrator, redakcijske izbore nadmašuju slučajni prolazni gosti.

Detinjstvo čitaoca pesama u isključivoj je domeni škole. Škola upoznaje dete s pesmom, prvi put mu otvara knjigu, uči ga prvim koracima i upućuje ga da samostalno hoda ka knjizi pesama ili, što je dosta često, ko bi sve znao zašto, da beži od knjige. Dete je materija koju treba oblikovati tako da bude i čitalac pesama. Pedagoško pitanje, ali ne i bez interesa za književnost. Jedina objektivna šansa koja postoji za vaspitanje čitaoca je ona koju ima škola. Može li škola da to čini bilo kako?

Situaciju vaspitanja za poeziju u školi obeležavaju mnogi „pravci“, uglavnom metodske-didaktičke prirode, ali mimo toga poezija za decu ima svoje mesto u školi. Invazija poezije za decu u školu odigrava se poslednjih pet godina, potpomognuta uglavnom psihološkim postavkama programa reforme školstva. Ova činjenica je, sa stanovišta vaspitanja za literaturu, od velikog značaja. U tome sam sklon da vidim jedan široki pokret za obnovu poezije. Među prosvetnim radnicima, koji poeziju manje ili više drže u svojim rukama, pa je tek onda daju deci, postoji oduševljenje za poeziju za decu i mnogo veća naklonost, nego što se moglo i očekivati. Istana je da je u ovoj gužvi invazije iskoristila svoju šansu i nepoezija za decu. Taj krijumčarski prodor nepoezije za decu nije beznačajan i nije za prećutkivanje. Bilo bi suviše dušebrižnički zaključak da je to opasnost. To je pojava koja ima svoju opravdanost kao što je imaju i slike polunahg glumica u kabinama petonaca.

Može biti da je od revolucionarnog značaja za vaspitanje za poeziju podatak da su pravi pesnici za decu dobili propusnicu za učeničke čitanke.

Presedan koji se ovde odigrao je veoma zanimljiv. Kriterij za izbor pesama bio je književni, ali ne i bez pedagoških uslova: pesma je tematski morala da odgovara određenom krugu pojava koje se u određenim razredima obrađuju, što je normalan uslov; ona je, međutim, trebalo da bude pogodna i za pedagoško ilustrovanje. Usled različitih okolnosti, srećnim slučajem, dogodilo se da skrivena preporuka uglavnom nije uspeła. O čemu je reč? Možda zbog bezalazne neobaveštenosti, a možda i zbog otpora prema pedagoškom utilitarizmu, dogodilo se da je znatan deo učitelja jednostavno zanemario korišćenje poezije za decu za pedagoško ilustrovanje, za dokazivanje pesmom nekih objektivnih činjenica, nekih pouka, nekog predmeta. Jer prava dečja pesma se tome otima, pa treba biti okoreli šablonista da bi se mogla pesma Dušana Radovića o gospođi Klari, koja je imala mačaka šest, svesti na to da se ovom pesmom ilustruje buržoaska samozivost ove gospođe koja nije pomagala siromašne ljude, nego se zanimala mačkama! Slična tumačenja ne treba da čitaocu budu naročito smešna. U školi ih je oduvek bilo, a i biće ih. Tamo se poezija dosta surovo eksploatiše za slična ilustrovanja. Tome je naročito služila i poezija Njegoša, Jakšića, Nazora i drugih pesnika iz antologija. Osnovcima su one čitane kao potvrde ovih ili onih navoda. Kada se već bavimo najgubljim simplifikacijama, treba reći da je lakše privesti do ilustracije takozvanu ozbiljnu pesmu od pesme za decu. Pesma za decu je manje pogodna za banalizaciju jer je švejkovski bezalazna i dete je oseća, pa poistovetivši se sa njom ne da učitelju da mu je uzima za decu drugo. Tako je poezija za decu, mimo svesnih namera, otvo-

řila proces oslobađanja poezije od direktnih utilitarističkih upotreba. Kad spominjem ovo „oslobađanje“, ja mislim na kucanje na vrata, a ne na prisustvovanje. Ali vreme teče.

Evo nove alternative: šta je poezija za decu — jedno područje poezije, bez obzira na ograničenja i uslovnosti koje je prate, ili je ona samo nastavno sredstvo za vaspitanje za poeziju. Pitanje je koliko pedagoško, toliko i estetičko. Ovo pitanje potiče od prakse vaspitanja za poeziju.

Jedni smatraju da je poezija za decu „poezija koja se nije vinula u visine“ (Milovan Danajlić), dakle poezija, čije odredbe nisu diskvalifikativni, nego nužni korelati određene putanje. Poezija za decu, po tome, ne podnosi neodgovarajuća pitanja koja se postavljaju poeziji koja je preuzela manje ili više nepoetske funkcije (etičke, filozofske). U poeziji za decu prisustvuju svi poetski elementi, najšire uzeto, ali im se spoj, u momentu sinteze emotivnih, izražajnih, formalnih, društvenih efekata pokazuje manje prodornim u oblasti neizražajnog. Ovu definiciju mogu prihvatiti, s napomenom da je „visini prodora“ pandan izvornost izraza. Nemoguće je unapred definisati „visinu“ jedne poetske preokupacije nezavisno od snage individualnosti pesnika. Stav koji izlažen zapravo insistira na tome da se odredba „za decu“ uzme samo kao epitet, kome funkciju treba više tražiti u određivanju psihološkog specifikuma u momentu izražajne predlekcije, a nikako ne u „primenjenosti“. Poslednja konsekvencija ovakvog tretmana poezije za decu upućuje nas da odredbu „za decu“ zanemarimo, jer je pridodata; koja će poezija biti za decu, bolje rečeno za određeno dete, stvar je prvenstveno izbora.

Drugi, koji nanose štetu poeziji za decu, bilo da su interpre-

tatori, bilo da su pesnici polaze od toga da je poezija za decu isključiva primenjena produkcija, pa pošto je domen dečje prijemljivosti za poeziju jedva primetljiv, oni smatraju da poezija za decu treba da bude takav jezički materijal koji će sa najviše uspeha dovesti dete do onih znanja o poeziji koja mogu služiti korisnoj svrsi. Po tome oni odista podučavaju decu, ali ne može se reći da oni pri tome stavljaju dete pred dejstvo pesme.

U školi je u pogledu vaspitanja za poeziju dugo bila u preimućstvu takozvana teorija konzumiranja za budućnost. Teoričnici ove metode su na primedbu da deci nema smisla čitati njegova, nemarno odmahivali rukom. Oni, a još više njihovi sledbenici u praksi, nisu davali nikakvog značaja činjenici da su deca prema takvoj poeziji pokazivala krajnju indolentnost. Oni su bili mirni u svome uverenju da će sve to jednoga dana biti jasno. Očigledno je da se ovde radi o pedagoškoj lakovernosti. Ovakvim današnjim poklonima u prijemljivosti poezije kod dece bio je potpuno isključen emotivni momenat. Poezija za decu je ovu dilemu automatski otklonila. Ostalo je, međutim, jedno važno pitanje: da li je poezija za decu u tolikoj meri spontano komunikativna da s njom ne treba učiniti ništa drugo, nego je jednostavno pročitati. Davno su pesnici pretili pedagozima: ne dirajte u pesmu, dovoljno je da je pročitate! Ovo može da se kaže sirovom interpretacijom, ali šta je stvaralačkom interpretacijom? Situacija je jednostavno bespomoćna: takva interpretacija nema našta da se osloni, teoretske postavke su samo lepe želje.

Poezija za decu čeka kritiku. Odista, kako bismo došli do kritičke „gusarske bajke“?

¹⁾ Ovdje treba izuzeti Huseina Tahmišića!

HAROLD TOWN: Zastave, 1959/60, Kanada

